

DR LUDWIK DYDYŃSKI

Liczba lekarzy i lekarek i ich rozmieszczenie na ziemiach Polski

Odbitka z numeru 8 »Życia Lekarskiego»
z dnia 15 kwietnia 1939 r.

BIBLIOTEKA
Szpitala im. Karola i Marii
Dla Dzieci

Nr. 798

Czcionkami Drukarni Nakładowej J. Kwalera w Szamotułach

DR LUDWIK DYDYŃSKI

1868-1944

Liczba lekarzy i lekarek i ich rozmieszczenie na ziemiach Polski

Odbitka z numeru 8 »Życia Lekarskiego«
z dnia 15 kwietnia 1939 r.

**Biblioteka Główna
WUM**

www.dlibra.wum.edu.pl

Statystyką stanu lekarskiego w Polsce zajmowano się w ostatnich latach kilkakrotnie na łamach pism lekarskich. Ponieważ statystyka ta ulega zmianom z roku na rok, pragnę omówić, jak się ta sprawa przedstawiała w roku ubiegłym. Jako materiał do zestawienia danych posłużył mi „Rocznik Lekarski“ wydany przez Naczelną Izbę Lekarską pod koniec roku ubiegłego, a zawierający urzędowy spis lekarzy z dn. 15 maja 1938 r. z podaniem miejsca zamieszkania każdego lekarza zarejestrowanego w poszczególnych izbach lekarskich. Poza rozmieszczeniem lekarzy zarejestrowanych, rocznik ten podaje spis lekarzy, którzy ukończyli studia lub nostryfikowali swe dyplomy zagraniczne na wydziałach lekarskich uniwersytetów w Warszawie, Poznaniu i Krakowie w czasie od maja 1935 r. do maja 1938 r. Spisy te otrzymała redakcja Rocznika od odpowiednich wydziałów lekarskich, przy czym nazwiska tych lekarzy, którzy rozpoczęli już pracę zawodową i zgłosili się do odpowiednich izb lekarskich figurują w Roczniku w alfabetycznym spisie nazwisk lekarzy, co pozwala na znalezienie w Roczniku miejsca ich stałego zamieszkania i pracy. Spis lekarzy, którzy ukończyli studia na Uniw. J. K. we Lwowie otrzymany został przez redakcję Rocznika w chwili, gdy druk jego był już na ukończeniu, i z tego powodu materiał ten zamieszczony został jako dodatek i nie wszedł do ogólnego indeksu lekarzy. Materiał zaś dostarczony redakcji przez wydział lekarski w Wilnie już po wyjściu Rocznika otrzymałem dzięki uprzejmości redaktora dr. St. Konopki.

Materiał zebrany w Roczniku należy uważać za najbliższy prawdy, gdyż wszyscy lekarze uprawnieni do praktyki lekarskiej obowiązani są należeć do jednej z izb lekarskich w zależności od miejsca zamieszkania. Toteż na tym jedynie materiale oprzeć można obliczenia statystyczne.

Materiał podany w Roczniku pozwolił mi przede wszystkim ustalić liczbę lekarzy i lekarek zarejestrowanych w izbach lekarskich. Ogólna liczba lekarzy tych w maju 1938 r. wynosiła 12.923. W liczbie tej mężczyzn było 10.922, kobiet zaś 2.001, tj. 15,4% ogólnej liczby lekarzy.

Źródłem danych cyfrowych podanych w tablicach Nr I i Nr II jest z jednej strony Rocznik Lekarski, z drugiej zaś Mały Rocznik Statystyczny z r. 1938, będący wydawnictwem Głównego Urzędu Statystycznego R. P. Z zestawienia danych tych wynika szereg faktów, z których wiele dotychczas nie było podnoszonych w artykułach omawiających statystykę stanu lekarskiego u nas. Przede wszystkim cyfry te ilustrują obserwowany nie tylko u nas, lecz i za granicą fakt, iż lekarze unikają małych miasteczek i wsi, grupując się przeważnie w miastach większych. Cyfry odnośne wykazują, iż w Polsce w miastach z ludnością powyżej 100.000 jest lekarzy 6.860 (zarejestrowanych), w tym kobiet 1.370, tj. 20%, zaś na reszcie terenu przypada 6.063 lekarzy, w tej liczbie kobiet 631 (10%). Zjawisko to zatem najwybitniej występuje w stosunku do kobiet, których połowa tylko wybiera sobie prowincję jako teren pracy.

Jeśli chodzi o zagęszczenie lekarzy w większych miastach, to występuje ono najwybitniej na terenie Małopolski. We Lwowie na 1 lekarza przypada 318 mieszkańców, w Krakowie 331, z kolei m. st. Warszawa wykazuje liczbę 448 mieszkańców na 1 lekarza, Wilno 464, Poznań 649, Katowice 820, w innych większych miastach liczba ludności przypadającej na 1 lekarza waha się między 1000 a 1800. Co do liczby lekarek odnośne cyfry wykazują, iż najwięcej jest ich w Wilnie (25,4% w stosunku do ogólnej liczby lekarzy w mieście), znacznie mniej w Lublinie (9,6%), Bydgoszczy (10,3%), Sosnowcu (12,9%), Katowicach (13,5%), Poznaniu (14,9%).

TABLICA NR I.

Miasta	Ilość ludności	Ilość lekarzy	W tej liczbie kobiet	Na 1 lek. przypada ludności	Ilość lek. na 10,000 ludności
m. st. Warszawa	1.261.000	2814	633 (22,4%)	448	22,3
Łódź	665.000	592	108 (18,2%)	1.123	8,8
Lwów	318.000	1000	207 (20,7%)	318	31,4
Poznań	269.000	414	62 (14,9%)	649	15,3
Kraków	255.000	769	143 (18,5%)	331	30,1
Wilno	208.000	448	114 (25,4%)	464	21,0
Bydgoszcz	137.000	106	11 (10,3%)	1.292	7,7
Częstochowa	136.000	98	17 (17,3%)	1.387	7,2
Katowice	133.000	162	22 (13,5%)	820	12,1
Sosnowiec	125.000	77	10 (12,9%)	1.623	6,1
Lublin	120.000	124	12 (9,6%)	967	10,3
Gdynia	114.000	92	13 (14,1%)	1.239	8,0
Chorzów	109.000	60	6 (10%)	1.816	5,5
Białystok	100.000	104	12 (11,5%)	961	10,4
Razem:	3.950.000	6.860	1.370 (20,0%) przeciętnie	575	17,3

Odpowiednio do cyfr, wykazujących stopień zagęszczenia lekarzy w większych miastach, przypada liczba lekarzy na 10.000 ludności. Tablica Nr I wykazuje, iż dla Lwowa wynosi ona 31,4, dla Krakowa 30,1, dla Warszawy 22,3, dla Wilna 21, dla Poznania 15,3, dla Katowic 12,1, dla innych miast wypadają odpowiednio niższe jeszcze liczby. Przeciętnie w większych miastach o ludności powyżej 100.000 przypada na 1 lekarza 575 mieszkańców, zaś przeciętna liczba lekarzy na 10.000 ludności określa się cyfrą 17,3.

Jeżeli wszystkie powyższe cyfry porównamy z cyframi jakie nam dają obliczenia przedstawione na tablicy Nr II, a wykazujące stosunki panujące na terenie różnych województw, występuje na jaw kolosalna różnica między tym, co widzimy w większych miastach a tym, co przedstawia pod tym względem prowincja. Z jednej strony w miastach większych przypada przeciętnie na 1 lekarza 575 mieszkańców, z drugiej strony na prowincji ten sam stosunek wyraża się w cyfrze 5.059, a więc prawie dziesięcio-

krotnie większej. Odpowiednio do tego na 10.000 ludności przypada przeciętnie w miastach 17,3 lekarzy, na prowincji zaś 1,9.

Tablica Nr II daje nam obraz rozmieszczenia lekarzy na ziemiach Polski, przy czym wzięte zostały pod uwagę nie izby lekarskie, lecz oddzielne województwa. Daje to możliwość orientowania się w rozsiadleniu się lekarzy w rozmaitych dzielnicach, co jest w pewnym stopniu wyłączone przy oparciu się w obliczeniach na izbach lekarskich, z których niektóre łączą w sobie ziemie w odmiennych znajdujące się warunkach. Tak naprz. izba lekarska lubelska łączy w sobie województwa — lubelskie, poleskie i wołyńskie lub izba krakowska województwa — krakowskie i kieleckie. Dodać należy, iż przy tym rozmieszczeniu lekarzy uwzględniony został ostatni podział administracyjny kraju z dn. 1 kwietnia 1938 r., który wprowadził dość znaczne zmiany w poprzednio istniejącym podziale, część bowiem województwa poznańskiego przeszła do woj. pomorskiego, część woj. warszawskiego do woj. pomorskiego, część zaś woj. łódzkiego znalazła się w granicach woj. poznańskiego. Dane więc na tablicy Nr II odzwierciedlają stosunki panujące po województwach pod względem rozmieszczenia lekarzy w danej chwili. Wyłączenie w tablicy tej obliczeń dotyczących większych miast daje możliwość zorientowania się, jak przedstawia się rozsiadlenie lekarzy na terenach poza większymi miastami.

Z obliczeń podanych na tablicy Nr II a opartych na danych Rocznika Lekarskiego i ostatniego Rocznika Statystycznego wynika, iż pod względem liczby lekarzy w stosunku do liczby ludności najpomyślniej przedstawiają się województwa zachodnie. Szczególnie wyróżnia się tu województwo śląskie, w którym przeciętnie zamieszkuje 1 lekarz na 12,2 km², na 1 lekarza przypada 3371 mieszkańców, a na 10.000 ludności przypada 2,9 lekarza (najwyższa cyfra w Polsce!). Przez porównanie cyfr z województw zachodnich z cyframi z województw wschodnich, występuje tu niski poziom, w jakim pod względem opieki lekarskiej znajdują się nasze kresy wschodnie. Gdy na ziemiach zachodnich przypada przeciętnie 1 lekarz na 44,8

TABLICA NR II.
I Województwa centralne

Województwa	Powierzchnia w km ²	Ilość ludn. w tysiącach	Ogólna ilość lekarzy	W tej liczbie kobiet	I lekarz na ilość km ²	Na 1 lek. ludności	Ilość lekarzy na 10.000 mieszk.
1. Warszawskie bez m. Warszawy	24.859	2.288	479	42 (8,7%)	51,9	4.567	2,0
2. Łódzkie bez m. Łodzi	12.657	1.503	254	26 (10,2%)	49,1	5.917	1,6
3. Kieleckie bez Częstochowy i Sosnowca	25.508	2.911	466	35 (7,7%)	54,7	6.246	1,6
4. Lubelskie bez m. Lublina	31.146	2.543	331	36 (10,8%)	94,0	7.682	1,3
5. Białostockie bez Białegostoku	32.402	1.680	323	38 (11,7%)	100,0	5.201	1,9
Razem:	126.572	10.925	1.853	178 (9,6%) przecięt.	68,3	5.895	1,7
II Województwa południowe							
1. Krakowskie bez m. Krakowa	17.332	2.202	566	70 (12,3%)	30,8	3.890	2,5
2. Lwowskie bez m. Lwowa	28.341	3.022	644	60 (9,3%)	44,0	4.692	2,1
3. Stanisławowskie	16.894	1.583	414	51 (12,3%)	40,8	3.826	2,6
4. Tarnopolskie	16.533	1.710	339	37 (10,8%)	48,7	5.004	2,0
Razem:	79.100	8.517	1.963	218 (11,1%) przecięt.	40,2	4.338	2,3
III Województwa wschodnie							
1. Wileńskie bez m. Wilna	28.906	1.397	173	28 (16,1%)	167,0	8.075	1,2
2. Nowogródzkie	22.966	1.159	207	36 (17,3%)	110,9	5.599	1,7
3. Poleskie	36.668	1.238	215	29 (13,4%)	170,5	5.758	1,7
4. Wołyńskie	35.754	2.287	366	56 (15,3%)	97,6	6.248	1,6
Razem:	124.294	6.081	961	149 (15,5%) przecięt.	129,3	6.327	1,5
IV Województwa zachodnie							
1. Poznańskie bez m. Poznania	28.012	2.241	483	29 (6, %)	58,0	4.639	2,1
2. Pomorskie bez Bydgoszczy i Gdyni	25.543	1.767	464	33 (7,1%)	55,0	3.808	2,6
3. Śląskie bez Katowic i Chorzowa	4.150	1.143	339	24 (7, %)	12,2	3.371	2,9
Razem:	57.705	5.151	1.286	86 (6,6%) przecięt.	44,8	4.005	2,5
Razem w Województwach	387.673	30.674	6.063	631 (10,4%) przecięt.	63,9	5.059	1,9

km², na kresach wschodnich cyfra ta wzrasta do 129,3 km², gdy na zachodzie państwa na 1 lekarza przypada 4.005 ludności, a na 10.000 ludności przypada 2,5 lekarza, odpowiednie cyfry na wschodzie wynoszą 6.337 i 1,5.

Ze względnie dobrymi warunkami pod względem opieki lekarskiej spotykamy się w województwach południowych. Podkreśliliśmy już, iż zagęszczenie lekarskie w większych miastach Polski najwybitniej występuje w Krakowie i we Lwowie. Jakkolwiek miasta te pochłaniają znaczną część elementu lekarskiego, jednak prowincja na terenie Małopolski przedstawia pod względem gęstości rozszedlenia lekarzy stosunki względnie pomyślne. Z województw południowych najlepiej przedstawia się woj. krakowskie. W nim przypada 1 lekarz na 30,8 km², zaś w stosunku do zaludnienia przypada na 1 lekarza 3.890 mieszkańców, a 10.000 ludności posiada 2,5 lekarza. Przeciętne cyfry dla wszystkich województw południowych razem wziętych zbliżone są do cyfr wykazanych dla województw zachodnich. Województwa centralne zajmują miejsce pośrednie między zachodnimi a południowymi. Najlepiej układają się stosunki w woj. warszawskim, najgorzej w woj. kieleckim, na którego południowym terenie znajdują się tak poważne ośrodki przemysłowe jak Zawiercie, Sosnowiec, Będzin i Dąbrowa Górnicza.

Cyfry podane na tablicach Nr I i Nr II dają możność zastanowienia się nad jednym jeszcze zagadnieniem, a mianowicie jak przedstawia się udział elementu kobiecego w pracy lekarskiej na ziemiach Polski. Poprzednio podniesiony został fakt, iż terenem pracy lekarek są przeważnie większe miasta. Pośród miast tych gęstość rozszedlenia lekarek najwybitniej występuje w Wilnie i w Warszawie, najslabiej w Lublinie. Względnie nieznaczny jest udział lekarzy kobiet w miastach kresów zachodnich. Jeżeli zwrócimy uwagę na teren prowincjonalny, a więc mniejszych miast, miasteczek, osad i wsi, to okazuje się, iż najwięcej kobiet pracuje w województwach wschodnich (15,5% ogółu lekarzy na tym terenie), mniej na terenie Małopolski (11,1%), najslabiej zaś

reprezentują się pod tym względem województwa centralne (9,6%) i kresy zachodnie (10,4%).

Ostatni z r. 1938 Rocznik Lekarski pozwala włączyć do ogólnego stanu lekarskiego ten narybek, jaki w latach od 1935 do czerwca 1938 r. wypuściły nasze uczelnie lekarskie.

Pewna część tych, którzy w powyższym okresie czasu ukończyli studia lekarskie, rozpoczęła już pracę zawodową, zarejestrowała się w odnośnych izbach lekarskich i Rocznik Lekarski wykazuje ich miejsce zarobkowania.

TABLICA NR III.

Miasta	Ilość absolwentów	Ilość zarejestrowanych	Liczba niezarejestrowanych
Kraków	301	93	208
Poznań	400	119	281
Warszawa	516	185	331
Lwów	277	—	277
Wilno	285	—	285
Razem:	1779	397	1.382
Licz. zarejestr. podanych na Tabl. I			6.860
Licz. zarejestr. podanych na Tabl. II			6.063

Ogólna liczba lekarzy 14.305.

Wliczając do ogólnego wykazu lekarzy i tych, którzy do chwili wydania ostatniego Rocznika nie zgłosili się żadnej z izb lekarskich, otrzymujemy istotną liczbę czynnych w obecnej chwili lekarzy w Polsce, a wyrażającą się, jak wykazuje tablica Nr III, w cyfrze 14.305.

Biorąc teraz pod uwagę zaludnienie wielkich miast naszych, podane na tablicy Nr I, a zaczerpnięte z Małego Rocznika Statystycznego z r. 1938 oraz obliczenia dokonane według wskazówek Głównego Urzędu Statystycznego a dotyczące obecnego stanu zaludnienia województw, możemy wykazać wielu lekarzy przypadających obecnie u nas na 10.000 ludności.

Liczba ludności w wielkich miastach (tabl. Nr I) wynosi 3.950.000. Liczba ludności na terenie wszyst-

kich województw (z wyłączeniem ludności większych miast) wykazana na tabl. Nr II wynosi 30.674.000; ogólna liczba ludności w Polsce 34.624.000.

Przy uwzględnieniu powyższej cyfry odpowiedni obrachunek wykazuje, iż na 10.000 ludności przypada u nas 4,1 lekarzy. Jest to pewien postęp w porównaniu z rokiem 1935, który wykazywał w Polsce 3,7 lekarzy na 10.000 ludności (str. 285 Małego Rocznika Statystycznego z r. 1938).

Zaznaczyć muszę, iż wszystkie podane przeze mnie obliczenia nie mogą być porównawczo zestawione z danymi zawartymi w ogłoszonych w ostatnich latach pracach dr. M. Kacprzaka¹⁾ i dr. M. Ostomęckiego²⁾, gdyż obliczenia autorów tych, dotyczące zresztą lat dawniejszych, przeważnie na nieco innych oparte były podstawach.

Materiał zebrany przeze mnie i zestawiony cyfrowo na trzech załączonych tablicach, przy uwzględnieniu szeregu innych wchodzących tu w grę czynników, daje możliwość rozważenia kilku zagadnień, mających zasadnicze znaczenie dla sprawy opieki lekarskiej w kraju. Przede wszystkim — czy obecna liczba lekarzy u nas wystarcza na potrzeby ludności, a następnie jeżeli uznać liczbę tę za niedostateczną, jakie należy przedsięwziąć najracjonalniejsze środki, ażeby zapewnić ludności kraju należytą opiekę lekarską. Sprawami tymi zajmę się już w następnych artykułach.

¹⁾ Rozsiedlenie lekarzy w Polsce. — Warsz. Czasopismo Lekarskie 1937 N. 1—3.

²⁾ Stan lekarski w Polsce w cyfrach. Lekarz Polski 1938. N. 9.

Biblioteka Główna WUM

KS.1507

210000001507

www.dlibra.wum.edu.pl

B798